

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN Studies

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN:2636-8641

Cilt/Volume 2 Sayı/Issue 4 Yıl/Year: 2019 GÖNDERİM: 02-12-2019 – Kabul: 18-12-2019

**Suzan Akkuş, Asur ile Urartu Arasında Tampon Bir Bölge Şubria Ülkesi,
Çizgi Kitabevi, 2019, Konya, s143, Isbn: 978-605-196-354-9**

Faruk Akyüz*

Bu eser özellikle Asur ve Urartu kaynaklarından, hakkında bilgi sahibi olduğumuz Şubria ülkesi ile ilgili kapsamlı bir çalışmanın ürünüdür. Dr. Mutlu tarafından hazırlanan kitap Şubria ile komşu her iki ülke kaynaklarını kronolojik olarak ele alan bir çalışma olmuştur. Eser iki ana bölümden oluşmaktadır: “Asur Kaynaklarına Göre Şubria Ülkesinin Önemi” ve “Urartu Kaynaklarına Göre Şubria Ülkesinin Önemi”. Bu bölümler altında kronolojik olarak Asur ve Urartu kralları döneminde Şubria ülkesi hakkında bilgiler ve bu bölgeyle ilişkiler detaylı olarak sunulmaktadır. Eserin ilk kısmında “Asur Kaynaklarına Göre Şubria Ülkesinin Önemi” başlığı altında Şubria ülkesi halkının Hurri kökeni vurgulanmış ve uzmanların, bölgenin lokalizasyonu ile ilgili görüşleri verilmiştir. Kitapta Şubria'nın, aralarında mücadeleye sebep olduğu Asur ile Urartu ilişkileri hakkında da önemli bilgiler kaydedilmiştir. Kitapta verilen bu bilgilerin hem kral yazıtları hem de kraliyet mektuplarından elde edildiği anlaşılmaktadır. MÖ XIII. yüzyıl itibarı ile başlayan Asur-Urartu mücadelelerinin, MÖ VIII. yüzyılın ilk çeyreğine kadar aralıklarla devam ettiği belirtilmiştir (s.39). Halbuki Asur ile Urartu arasındaki mücadelelere Asurbanipal (668-627) dönemi yazıtlarında da rastlanır (bkz, RINAP 5 no 35:3b-8). Dolayısıyla bu iki, güç arasındaki mücadele MÖ VII. yüzyılın ikinci yarısında da sürmüştür. Zaten Mutlu s. 86-87'de Asurbanipal döneminde Urartu ile yaşanan mücadeleler hakkında da bilgi vermektedir.

Asur kral yazıt çevirilerinin yayımlandığı son seriler olan RIMA ve RINAP'ın yanında ARAB çalışmaları da yazar tarafından kullanılmıştır. Bu eserlere birlikte atıf yapılırken kronolojik yayın öncelik sırasının belirlenmediği anlaşılmaktadır. Yaklaşık 100 yıl önce hazırlanan ARAB adlı eser günümüz açısından çok yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple RIMA ve RINAP serilerinde Asur kral yazıtları yeniden yayımlanmıştır. Kitapta ARAB kaynaklı çevirilerde bazı düzeltmelere ihtiyaç vardır. II. Tukulti-Ninurta'ya ait ARAB I 414 numaralı yazıtın çevirisi (s. 47) şöyle olmalıdır:

* Faruk Akyüz, Dr., faruk4161@hotmail.com, Orcid:0000-0003-1132-8653

“Gücümü öven tanrılar Aşşur, Şamaş ve tanrı [...] Şubaru ülkesinden Gilzānu ve Nairi ülkesi yüksek dağlar [...] sürekli aldığım baraç. Toplam 2702 at ...” (RIMA 2 A.0.100.5: 128-131)

II. Asurnasirpal'e ait ARAB I 446 numaralı yazıtın (s. 53) çevirisi şöyle olmalıdır:

“... onların şebirlerine öncekinden daha fazla baraç ve vergi yükledim. Atlar, katırlar, sığırlar, koyunlar, şarap, tunç kaplar ve ilku ... (RIMA 2 A.0.101.1:ii.10b-11a)

III. Salmanassar (858-824) dönemine ait kaynaklarda Urartu ile yaşanan mücadeleler esnasında Şubria ülkesi ve kralları hakkında da bilgiler yer almaktadır (s.54-59). III. Salmanassar'ın Urartu'ya karşı mücadelesinde Dai(y)an-Aşşur'u ordularının başında sefere göndermiştir. Burada Dai(y)an-Aşşur için başkomutan yerine ordu komutanı (*turtānu*) ifadesi tercih edilmelidir, çünkü Asur ordusunun başkomutanı kraldır. III. Salmanassar MÖ 854 yılındaki seferinde Şubria kralı Anhitti Kulmeru şehrini terk ederek Uppume şehrine sığınmıştır. Asur ordusu burada Şubria kralını kuşatma altına almıştır. İlgili pasaj Peinado 2002'den çevrilmiştir. Peinado isabetli bir şekilde RIMA 3 A.0.102.28:44b'de Hasmetu olarak okunan şehri Kulmeru şeklinde değerlendirmiştir (s. 56). Aynı pasaj uzun bir kral yazıtının içerisinde tekrar verilmiştir (s. 57). Burada ise aynı şehir Haşmetu olarak değerlendirilmiş ve açıklamada kral Anhitti'nin Şubria'nın merkezi Haşmetu'yu terk ettiği belirtilmiştir (s. 57). Birbirine benzer olan “has” ve “kul” işaretleri, bahse konu yer adının okunuşunda probleme sebep olmuştur. Son çalışmalarda da Hasmetu'nun Kul(li)meri olarak okunması gerektiği önerilmektedir (Radner, K., Between a rock and a hard place: Musasir, Kumme, Ukku and Subria – the buffer states between Assyria and Urartu”, in Biainili-Urartu: *Acta Iranica* 51, Leuven: Peeters, 2012: 260, dn. 139, 509; Radner, K. “Mistakes were made ... on the Throne Base of Shalmaneser III of Assyria” G. Chambon, M. Guichard & A.-I. Langlois (ed.) *De l'argile au numérique: Mélanges assyriologiques en honneur de Dominique Charpin* (Publications de l'Institut du Proche-Orient Ancien Collège de France 3) Leuven: Peeters, 2019:834). Aynı yazıtın yan yana iki ayrı çevirisinin verilmesi editöryal açıdan da önemli bir eksiklik. Bu durum eser yayınlanmadan önce alan uzmanlarınca gözden geçirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Yazar tarafından kitabın 60. sayfasında verilen“V. Şamşi-Adad'ın komutanı MutarrisAşşur” ismi Mutaqqin-Aşşur olarak düzeltilmelidir. (PNA 2/I s.785). Nairi ülkesine gönderilen zeki ve deneyimli bir asker olduğu belirtilen bu kişinin asıl unvanı esasen baş hadımdır (*rab ša-rēš*) (RIMA 3 A.0.103.1: ii.16b, PNA 2/Is.785).

“MÖ 745 yılında ordu Kalah'ta bir seferde iken çıkan bir isyanın büyümesi sonucunda Pul adında bir köle III. Tiglat-pileser (MÖ 744-727) lakabıyla tahtı ele geçirmiştir” (Çilingiroğlu 1997:39) (s. 63). Çilingiroğlu'ndan aktarılan bu ifadeyi destekleyen literatürde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca bu ifade s. 76'daki “Asur devletinde taht kavgaları görülmekle birlikte başa geçen kişinin bir hanedan üyesi olduğu” (Radner 2007:166) vurgulamasıyla çelişki yaratır. III: Tiglat-pileser, kendisini yazıtlarda Adad-nirari'nin oğlu olarak tanıtır ama aslında onun torunu olduğuyla ilgili görüşler de mevcuttur (Ayrıntılı bilgi için bkz. PNA 3/II 3-b 1329).

Sayfa 57'deki kral III. Salmanassar'a ait yazıt (RIMA 3 A.0.101.28: 34b-44b) çevirisi Duymuş, H. H., *Asur Devleti'nin Dış Politikası (Yeni Asur Devri)*, Gazi Ü. SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011:121'den, s. 80-81'deki ARAB II: 607'e ait belge çevirisi Duymuş, 2011: 58-59, s. 82-83'deki Asarhaddon'a ait belge çevirisi Duymuş, 2011: 121-122 ve s. 82 de verilen SAA 1:11 numaralı

metin çevirisi Akyüz, F., *Asur Ordusu (Yeni Asur Dönemi MÖ 911-612)* Gazi Ü. SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2018: 256'dan alınmış fakat maalesef belgelerin çevirisinin alındığı tezlere atıf yapılması ihmal edilmiştir.

Sayfa 82-83 de SAA 4 22 (SAA 4 18 olmalı) olarak çevirisi verilen mektup s. 83-84'te bu sefer doğru mektuba atıf yapılarak (SAA 4 18) aynen verilmiştir. İki metnin de aynı belge olduğu herhalde yazarın dikkatinden kaçmıştır. 82-84. sayfalarda aynı metnin oldukça farklı çevirileri verilmektedir. Bu durum orijinal metinlere değil, mektubun kullanıldığı ikincil kaynaklara dayalı bir çalışma yapıldığını gösterir. Elbette bu yöntem de bilimsel çalışmalarda kullanılabilir ancak güncel ve birincil kaynak çevirilerine başvurmak önemlidir, aksi taktirde aynı metin çeviri farklılıklarından dolayı, farklı metinlermiş gibi yanlış değerlendirme veya atıf vermeye yol açabilir. Bu bağlamda SAA 4 18 numaralı metnin ilk kısım çevirisi şöyle olmalıdır: “[Efendim Şamaş, [sorduğum soru için] bana [olumlu ce]vap ver. Yaya olarak adlandırılan [Urartu kralı Ursa] Pa... ülkesi kralı olarak adlandırılan ... planlayacak ve uğraşacak mı?” Asur yazıtlarında Rusa ya da Ursa olarak kaydedilen Urartu kralının, bu belgede Yaya ismiyle de çağrıldığı ifade edilmiştir (Bkz, PNA 1054a-1057). SAA 4 24 (s. 83 ve 84)'ün güncel çevirisi şöyle olmalıdır: “ ... Şayet, planladığı gibi (onu), Hubuškia'ya göndereceği habercisini gönderirse [Urartulular ya da Kimmer]ler ya da [Manna]lar veya İskitler [ya da]lılar ya da herhangi bir düşman plan kuracak, o haberciyi saldıracak ve onu ele geçirecek ve öldürecek mi?” SAA 4 24: 7-11; Toptaş, K. “İskit-Asur Münasebetleri”, 4. Uluslararası Türk Şöleni, Türk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Alpaslan Ceylan (Ed.), Erzurum, 2018: 462. Ayrıca yazarın, sayfa 83 vd. verdiği kehanet metinlerine ilişkin çeviriler için adres gösterilen yerde (SAA 4) yanlış belge numaraları ve çeviriler bulunmaktadır.

Mutlu, “Asur ordusu, düz alanlarda ve tanıdıkları coğrafyalarda daha başarılı olmuştur. Bu başarıda başta tekerlekli savaş arabaları olmak üzere savaş araç-gereçlerini rahat kullanabilmeleri büyük rol oynamıştır.” ifadesini kullanmaktadır (s. 86). Halbuki Asarhaddon zamanına gelindiğinde Asur ordusunda savaş arabası kullanımı çoktan azaltılmış yerine süvari birliklerinin kullanımı artırılmıştır. Dolayısıyla yazarın Asarhaddon dönemini kapsayacak şekilde ifade ettiği yukarıda tırnak işareti içinde verilen bilgi yanlıştır. Nitekim II. Asurnasirpal döneminde süvari askerler henüz gelişmediği için savaş arabaları ani saldırılar için kullanılmaktaydı fakat II. Sargon döneminden itibaren savaş arabalarının yerini süvarilerin almasıyla, savaş arabalarının kullanımı neredeyse son bulmuştur (Noble D. “Assyrian Chariotry and Cavalry”, *SAAB* 4, 1990: 61).

Asur kral yazıtlarının kullanıldığı çalışmalarda ARAB yerine daha güncel ve doğru çevirilerin yer aldığı RIMA ve RINAP serileri tercih edilmelidir.. Ayrıca şahıs isimlerinin yazılışında karşılaşılan sıkıntuların önüne geçmek için de PNA serisi temel alınmalıdır. Editöryal hatalar, çeviri eksiklikleri, bilgi yanlışlıkları ve atıf hatalarının önüne geçmek için bu tür eserlerin alan editörleri tarafından okunması faydalı olacaktır.

Bazı Düzeltme Önerileri:

s. 30 (*Akkberi/shaniu*) = Akk. Shaniu (ya da *şaniu*) için eyalet valileri ifadesi verilmiştir. *Şaniu* vali yardımcısı anlamına gelmektedir.

s. 31 *Akrabalani* = Akk. *rab alāni*

s. 31 dn 83 *iku* = *ilku*

- s. 37 Šubbiluliuma = Šuppiluliuma
- s. 45 Ada-apla-iddina = Adad-apla-iddina (PNA 1/I s. 22)
- s. 48 il sistemi = eyalet sistemi
- s. 52 Supre = Šubrû
- s. 53 Shuprê = Šubrû
- s. 57 Que = Gutî (KUR.*qu-te-e*)
- s. 76/87 Shamash-shum-ukin/Šhamash-Shum-Ukin = Šamaš-šumu-ukîn (PNA 3/II s.1214)